

Myntskatter i kristna gravar?

Tolkningar om varför det förekommer myntskatter i kristna gravar när de inte borde finnas där

Uppsats (II) i arkeologi
Stockholms universitet
VT 2015
Kerstin Calleberg
Handledare: Kenneth Jonsson

Innehållsförteckning

1. Inledning & bakgrund	1
1.1. Myntfynd i kristna gravar.....	2
1.2. Relaterade fyndexempel.....	4
1.3 Förklaringar - exempel.....	5
1.4. Syfte & frågor.....	6
2. Pest & krig	6
3. Diskussion	6
4. Sammanfattning	9

Referenser

Abstract:

This essay lists Swedish coin hoards in Christian graves and discusses possible natural explanations for the occurrence of coin hoards in Christian graves. For example: times of war, "black death", and if the dead died during the summer.

Omslagsbild: Myntfynd från en grav i Skänninge. Riksantikvarieämbetet / Scanpix (2010)

1. Inledning

Före kristnandet av Europa och Skandinavien var det vanligt med rikt försedda gravar. De utrustades då med allt som personen kan tänkas behöva dit de kom efter döden. Mynt i förkristna gravar kunde hittas vid ögonen på den döde som lagts på de förslutna ögonen innan gravläggning. De hittas också nedlagda i munnen, instoppade mellan tänderna eller i handen på den döde. Seden att lägga mynt i munnen har ett vidsträckt utbredningsområde. Det har påträffats i nästan alla europeiska länder och även i Asien. De kan då ha avsett vara så kallade Charonsmynt (Segerstedt 1907:3-4). Mynt som den döde behövde som färjepening att betala färjemannen Charon för att få färdas över dödsfloden Styx eller Acheron (Gräslund 1965-1966:170). I och med kristnandet av Europa och Skandinavien försvann gravgåvor och bruk att lägga mynt i gravarna.

En bra död innebar, enligt de goda kristna; att kroppen behövde separeras från jordliga föremål, som var en fara för själen. Som en konsekvens av detta fanns inget utrymme för mynt i en grav. Detta har också illustrerats i många medeltida kyrkor där ockrare och gnidare ses bära penningväskor till helvetet eller djävlar som håller smälta mynt ner i deras munnar (Travaini 2004:16). Enligt medeltida källor var det anhöriga eller folk i grannskapet som tog hand om kroppen när en person hade dött. Kroppen skulle tvättas, svepas in och sedan läggas i en kista. Eventuella föremål kroppen kommit i kontakt med brändes eller förstördes. Lik verkade ses som orena (Jonsson 2012). Den döde skulle begravas med huvudet i väst och fötterna mot öst så den döde skulle få soluppgången i ansiktet. Denna regel bröts sällan i det kristna samhället (Lindstedt 1997:5). Det bör därför inte finnas myntskatter i kristna gravar, eftersom de inte har användning av dem efter döden på andra sidan. (Jonsson 2009:24). Trots information om varför det inte borde finnas myntskatter i kristna gravar så har sådana fynd gjorts.

Det är dock vanligt med myntskatter i karolingiska (751-987) gravar, även fast de är kristna gravar (Coupland, 2014:24). Dock hittas enstaka mynt i kristna gravar (Segerstedt 1907:7, 12-17). Enstaka mynt i kristna gravar i Sverige kommer dock inte att behandlas i denna uppsats.

1.1. Myntfynd i kristna gravar

För att ett myntfynd ska räknas som en skatt ska det vara två eller fler mynt som lagts ner eller tappats vid ett tillfälle (Gerdin 2009:5).

Svenska myntskatter i kristna gravar visas på en spridningskarta i fig. 1 och i tabell fig. 2.

Fynden är baserade på Numismatiska forskningsgruppens databas.

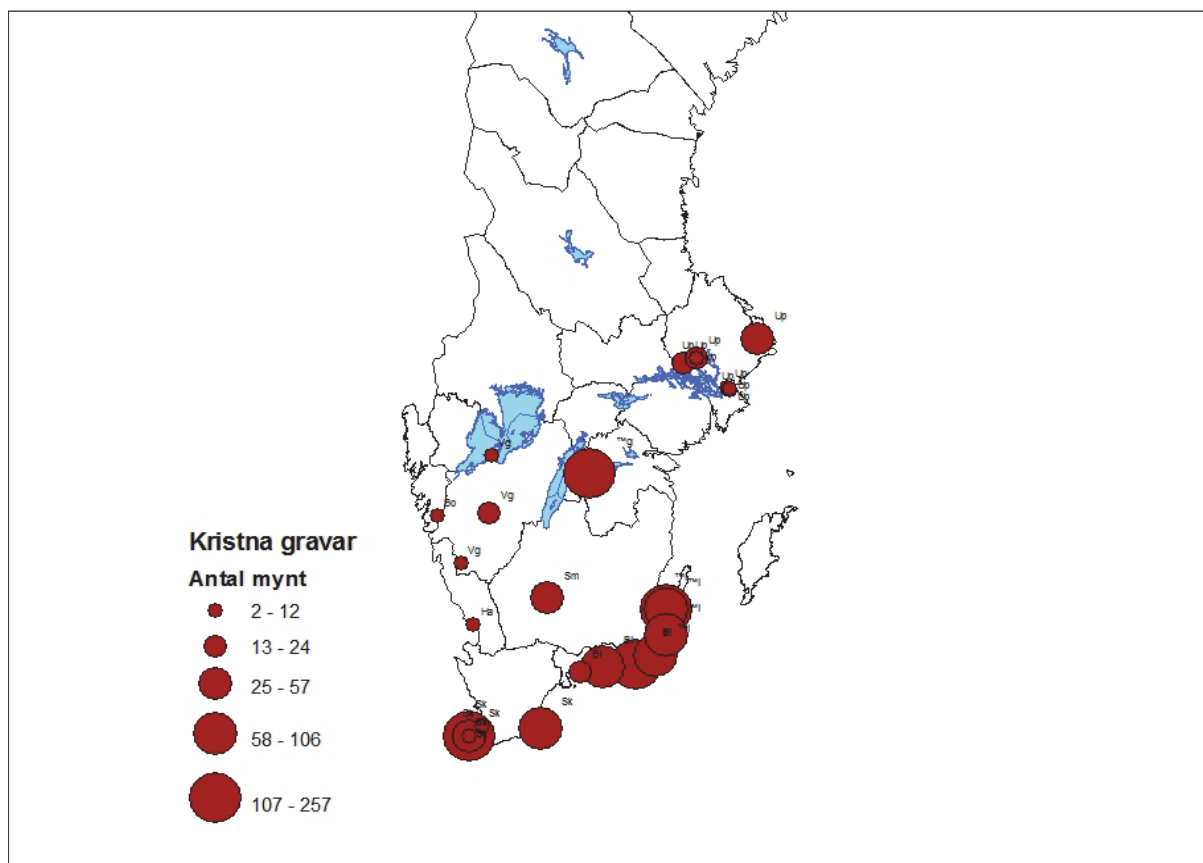

Fig. 1. Myntskatter i kristna gravar.

Fyndort	Datering	Antal	Specifikationer
Sankt Olof, Skänninge, Östergötland	1190	226	Svealändska & gotländska silvermynt
Tommarps kloster, Skåne	1225	72	Tyska mynt.
Södra Möckleby kyrkogård, Öland	1240	100	Gotländska mynt. 1 st:1140. 99 st:1225
Käglinge, Oxie, Skåne	1286	6	Danska mynt.
Ölmevalla kyrkogård, Halland	1319	2	Magnus Eriksson mynt.
Lagmanshejdan, grav 365, Skanör, Skåne	1332	6	
Hjälsta ödegård, grav 4, Uppland	1363	6	Svenska mynt

Hjälsta Ödekyrka, Uppland	1370	6	Svenska mynt
Trätorget, Enköping, Uppland	1481	24	Svenska och danska mynt
Borgholms slott, Öland	1481	178	Danska mynt?
Asige hög, gravhög, Halland	1500-1650?	2	Danska myntsorter. Hittade 1748
Hjälsta kyrkogård, Uppland	1512	17	Svenska mynt
Solna kyrkogård, Uppland	1518	10	Svenska mynt & ett danskt
Söderby-Karl kyrkogård, Uppland	1562	57	Svenska mynt
Hjortsberga kyrkogård, Blekinge	1563	83	Danska mynt
Klammerdammsgatan, Halmstad, Halland	1565	10	Danska mynt
Rydaholms kyrkogård, Småland	1568	53	Svenska och danska mynt
Borgholms slott, Öland	1594	106	Tyska mynt?
Kristianopels kyrkogård, Blekinge	1610	167	Talrar
Borås nära kyrkogård, Västergötland	1661	49	Svenska större kopparmynt
Tränsum, Hällaryd, Blekinge	1664	20	Svenska mynt
Klosterkyrkan, Lund, Skåne	1666	9	Svenska mynt. Karl XI
Gråbrödrakyrkogården grav 3, Lund, Skåne	1670 & 1559	6	Danska mynt. 4 st 1559, 2 st 1670
Bohus fästning, Kunfälv, Bohuslän	1671	5	4 svenska och 1 utländskt
Molla kyrkogård, Västergötland	1700	16	Svenska kopparmynt
Rackeby kyrkogård, Västergötland	1705	12	Svenska silvermynt. Karl XI & XII
Sandby kyrkogård, Öland	1710	71	Svenska mynt. Bl.a. silver
Lagmanshejdan, grav 1000, Skanör, Skåne	?	257	Hittats på olika ställen i graven.
Lagmanshejdan, grav 1167, Skanör, Skåne	?	3	

Lagmanshejdan, grav 1232, Skanör, Skåne	?	39	
Preke, Öxnevala, Västgötland	?	5	Gamla silverpenningar

Fig. 2. Myntskatter i kristna gravar

12 maj 2009 påträffades en stor samling silvermynt i St. Olof konvent utanför Skänninge. Mynten låg vid ett skelett från en ung man och mynten låg samlade på två olika ställen vid hans höfter. De tros ha legat i två pengabörsar och det har rört sig om flera hundra mynt. Mynten var väl bevarade och "glimrade" när de hittades. 109 mynt var från Knut Erikssons tid (1167-1196), 18 var präglade i Uppsala av ärkebiskopen (ca 1190). Vid mannens högra höft låg ca 100 stycken troligtvis gotländska mynt som var präglade på båda sidor (1140-1200) (Golabiewski Lannby 2009).

Vid Skanör, Skåne ligger Lagmanshejdan där det 1966 hittades 1250 gravar. På en del av kyrkogården har människorna begravts i träkistor, vilket tyder på hög social status. På en annan del av kyrkogården är de döda jordfästa i deras gångkläder och har ibland inga kistor. Detta brukar ses som människor med en svagare social status och eventuellt en oorganiserad begravning. Dessa tros huvudsakligen utgöras av handelsmän från Holland och Tyskland som utgjorde den ökade internationella befolkningen i Skanör. Gravarna från denna del innehöll en man med mantel med kapuschong, gravarna kunde även rymma järnknivar och fingerringar och även de 4 gravar (grav nr 1000, 1167, 1232 och 365) där man fann myntskatter. Grav 1000 innehöll flest mynt och de var placerade på olika ställen i graven. 109 mynt på höger övre bröstorg, 71 st. vid vänster bäckenben och 33+44 vid vänster övre bröstorg. I grav 365 låg 4+8 mynt vid fotändan. Och i grav 1232 låg det 39 mynt vid övre vänstra bäckenpartiet. (Redin 1976:103, 104)

1.2. Relaterade fyndexempel

Ett speciellt fynd som inte syns på kartan och inte heller nämns i tabellen är Korsbetningens massgravar på Gotland och de fynd av myntskatter som gjorts i dessa. Att de inte syns är för att det är massgravar och de kan ej räknas in under kristna gravar eftersom det inte följer kristna principer vid gravläggning. Men det är ändå värt att ta upp då händelsen skett under kristen tid. Massgravarna är en lämning från det slag mellan gutarna och Valdemar Atterdag och hans danska härstyrka som utkämpades i juli 1361 utanför Visbys ringmur, där ca 1800 gutar miste livet (Thordeman 1926:30). Vid undersökningar av massgraven runt 1930

påträffades ett antal myntfynd. Fynd av skatter på 385, 17, 8 och 7 stycken mynt gjordes. Det fanns flera massgravar vid Korsbetningen, men endast en var rikt utrustad, inte bara med mynt, utan krigsutrustning. Anledningen torde vara att gravläggarna till en början var noggranna med att klä av och göra i ordning liken, men att det senare tog för långt tid och kropparna omedelbart måste läggas i jord. Det finns flera olika teorier som stödjer detta antagande (Thordeman 1932:26-28).

Vid Broby Bro i Täby kommun påträffades efter schaktning tre tidigmedeltida skelettgravar. En man, en kvinna och en pojke. Vid kvinnan och vid pojken påträffades två mynt i graven. I kvinnans grav verkar mynten legat i något som varit ett skrin, och där tillsammans med några andra föremål. Hos pojken hittades ett mynt tillsammans med en hornkam och en pärla. Dessa föremål verkar ha legat i någon slags pung av skinn. Det andra myntet låg vid pojkens högra knä, men tros ha legat i pojkens hand. Tolkningen är att det kanske varit ett Charonsmynt. Dessa gravar låg i väst-öst och är då mycket troligt kristna gravar. Antagandet är att det varit tidiga kristna gravar (Andersson 1999:16-26).

1.3. Förklaringar - exempel

Som det går att se av spridningskartan (fig. 1) är många av myntskatterna i kristna gravar funna i Skåne och en del längs sydkusten. När daterade skatter är från år då man vet att krig ägde rum i Skåne; och de jämfördes så kom man fram till att mer än 80% måste blivit nedlagda i krigstider och hela 50% kunde dateras till under skånska kriget (1676-1679). Inte bara Skåne drabbades av krig, utan även hela syd- och västkusten. Exempelvis invaderades Kristianopol 1676 av danskar. Det går därför att dra kopplingar mellan krig och funna myntskatter, men det finns dock andra orsaker än krig att man finner skatter, exempelvis sjukdomar och andra anledningar (Jonsson 2011:21, 25-26).

Det är allmänt fler fynd i tidiga kristna gravar. Det varierar beroende på var i Skandinavien man befinner sig. När en grav med fynd granskas bör fyndkontexten studeras, alltså på vilket sätt de är nedlagda i graven. Det är alltså skillnad på kristna och kristna gravar, är de tidiga kristna gravar, eller senare? Det bör också gå att studera sjukdomsspår i skeletten för att kunna dra fler slutsatser. Andra saker att studera är sammanhangen. Hur ser graven ut, var på kyrkogården är den och sociala sammanhang utifrån fyndkontexten (Svanberg 2015).

1.4. Syfte & frågor

Syftet med denna uppsats är att försöka förstå varför myntskatter hittas i kristna gravar och försöka göra antaganden om naturliga orsaker i förhållande till historien.

Varför finns det myntskatter och varför ligger de kvar i jorden?

Vad finns det för tolkningar om fenomenet?

Går det att formulera nya tolkningar?

2. Pest & krig

Sverige drabbades av pesten mer än 20 gånger från åren 1350-1713. Digerdöden härjade under sent 1300-tal och början av 1400-tal. Det var en otroligt smittsam sjukdom som spreds via loppor, närhet och luft (Historiska museet, 2010) (Myrdal 2003; Västerbro 2014; Harrison 2002).

Relevanta svenska krig som kan vara av intresse om man jämför dateringarna av myntfynden som var presenterade i tabellen ovan är: Nordiska sjuårskriget 1563-1570, De la Gardieska fälttåget 1610, Kalmarkriget 1611-13, Skånska kriget 1675-79 och Stora nordiska kriget 1700-21 (Sundberg 2002).

3. Diskussion

Jag tänker att eftersom kyrkogårdar var och är otroligt heliga och blev det på medeltiden i och med kristnandet skulle kyrkogårdar rimligtvis kunna användas för att gömma undan exempelvis skatter i oroliga tider. Eftersom många skattfynd daterats till krigstider skulle det kunna vara ett bra ställe att gräva ner sina rikedomar på i skydd mot arméer. Då har personer kanske medvetet eller omedvetet grävt ner skatter på kyrkogårdar alldeles bredvid eller på en grav och som vid utgrävningar hittas intill en grav. Eftersom lik sågs som orena kanske det även var avskräckande för folk och gräva efter skatter på kyrkogårdar. Varför skatter sedan inte grävts upp beror kanske på att ägaren till skatten avlidit och ingen anhörig vet var den är gömd.

En pestsmittad människa var otroligt smittsam. Jag kan tänka mig att om en person dött i pesten hade ingen någon lust att ta i den döde och allt mindre göra en proper kristen

begravning, eftersom lik redan ansågs vara orena. Om den döde då hade på sig mynt i en penningbörs så var det ingen som hade lust och gräva efter den.

Myntens datering, som presenterades i tabell (fig. 2) är den möjliga dateringen av det yngsta myntets prägling. Jag anser att mynt kan hålla länge och att myntens datering inte kan datera graven. Därför borde man kunna tänka sig att dateringsåret och plus ca 50 år också är en möjlig datering av graven. Jag kommer ta hänsyn till detta i tabellen nedan.

Nedan presenterar jag skattfynden i kristna gravar och relaterar dem till krig och pestsmittade perioder.

Hjortsberga 1563, Klammerdammsgatan 1565, Rydaholm 1568, Söderby-Karl 1562, Hjalsta 1512, Solna 1518	Nordiska sjuårskriget 1563-1570
Kristianopel 1610	Kalmarkriget 1611-13
Tränsu 1664, Bohus fästning 1671, Gråbrödrakyrkogården 1670, Klosterkyrkan 1666, Borås 1661, Bohus 1671, Gråbrödrakyrkogården 1670	Skånska kriget 1675-79
Ölmevalla 1319, Käglinge 1286, Lagmanshejdan 1332, Hjalsta 1363, Sandby 1710, Hjalsta 1370, Molla 1700, Rackeby 1705	Pesten 1350, 1363-66, 1393-99, 1404-06, 1411-16. 1710.
Asige hed (datering saknas), Lagmanshejdan (grav 1000, 1167, 1232) (datering saknas), Tommarps kloster 1225, Trätorget 1481, Preke (datering saknas), Sankt Olof 1190, Borgholm 1481, Södra Möckleby 1240, Borgholms slott 1595	Logisk förklaring saknas/saknar datering.

De myntskatter som hittades på Lagmanshejdan tros ha tillhört tyska och holländska handelsmän och de blev begravna i sina gångkläder, alltså det de hade på sig när de dog. Jag tror att det kanske var så att handelsmännen inte hade några närstående till hands och att det inte fanns någon som betalade begravningen eller kista till den döde, men att av respekt och samvetssjäl begravdes handelsmännen på en kyrkogård. Jag kan också tänka mig att om en

människa dör någonstans och att när den hittas beroende på årstid kanske de har legat där ett tag och förruttnat. Det är en vidrig lukt och man vill då jordfästa den döde så fort som möjligt. Det verkar vara det som hände vid Kortbetningen på Gotland. Kriget var mitt på sommaren och det dog över tusen människor. De första blev propert kristet begravda, men att det sedan tog för lång tid och de döda krigarna började ruttna i värmen och att man då gjorde en massgrav för att snabbt få ner alla i jorden. Jag kan tänka mig att ingen hade någon lust att ta i de döda så det var bara och skicka ner dem i gropen så som de såg ut.

Den unga mannen som hittades i Skänninge hade med sig olika sorters mynt i graven och jag tror att han förmodligen var en handelsman. Han kanske dog på sommaren och ruttnade fort och var så äcklig när han hittades att ingen ville ta i honom. Var han sjuk? Osteologiska undersökningar på skelettet borde kunna visa sjukdomsspår. Om han nu dog på sommaren borde det kanske gå att se i skelettet vad han åt för föda och sedan kunna ta reda på när på året han dog. Med dagens teknik borde vi kunna ta reda på sådana detaljer. Det skulle hjälpa oss att förstå varför sådana här skattfynd görs i kristna gravar. Jag tänker också att det borde vara värt att studera på vilket djup människorna blivit begravna. Det skulle kunna berätta när på året han/hon blev begravnen. Om det är tjäle i marken torde det eventuellt vara svårare att få ett djup i graven.

Precis som Fredrik Svanberg berättade så är det viktigt att veta om det är tidiga kristna gravar eller senare. Jag kan tänka mig att i en övergång från hedendom till kristendom att man inte gärna lämnar de gamla traditionerna helt på en gång, utan att det är en långsam förändring. Exempelvis som vid Broby gravfält där man fann en kvinna och en pojke med mynt i gravarna. De tänkte att mynt som låg i pojkens hand skulle vart ett Charonsmynt. Men de ska inte finnas under kristen tid. Jag kan då tänka mig att dessa gravar var i ett övergångstadium från hedendom till kristendom.

Om man vill veta mer om personen som ligger i graven kan det vara relevant att titta på vad det är för mynt som ligger i gravarna. Är det kopparmynt eller silvermynt. Generellt brukar kopparmynt tillhöra lägre status och silverpenningar högre status (Jonsson 2015). Det skulle kunna vara värt att fortsätta titta på.

Det har varit begränsad tillgång till mer information om myntskatterna i kristna gravar. Det hade gått att få ut mycket mer information om jag lyckats få tillgång till fler publikationer. Mycket av det jag skriver är antaganden och behöver inte alls vara sanningen.

4. Sammanfattning

Före kristen tid var det vanligt med gravgåvor och det var inte alls ovanligt att man fann myntskatter i gravarna. Under kristen tid är gravgåvor inget den döde ska ha med sig i graven och därför ska myntskatter inte hittas. Dock har myntskatter hittats i kristna gravar. Varje enskilt fall är unikt, men har tas det upp olika naturliga orsaker till varför myntskatterna finns. Många skatter har daterats till krigstider och det spekuleras därför att myntskatter kanske blivit nedgrävda i oroliga tider och då intill eller på en grav för att skydda skatten. En annan anledning skulle kunna vara att en person dött av exempelvis pesten och att ingen har velat ta i den döde och att man då har lagt ner kroppen i graven som den är, utan beredning på ett propert kristet vis. Eller så var det kanske så att en person dött på sommaren och hunnit ruttna i solen innan denne hittades och att han varit så äcklig att ingen har velat ta i honom. Flera exempel på förklaringar tas upp i denna uppsats.

Vidare kan det vara relevant att titta på vad det är för sorts mynt och dra slutsatser om vad det är för sorts människor i gravarna.

Referenser

Andersson, Lars 1999. *Jarlabankeättens gravplats vid Broby bro*. Stockholm.

Coupland, Simon 2014. *The use of coin in the Carolingian Empire. Early medieval history, Studies in memory of Mark Blackburn* (red. R. Naismith, M. Allen och E. Screen). Farnham, 257-293.

Gerdin, Valdemar 2009. *Död, pest och pina, Myntskatter och Nordiska sjuårskriget*. Seminarieuppsats i arkeologi vid Stockholm universitet.

Golabiewski Lannby, Monica 2009. Unikt gravfynd med 1100-talsmynt i Skänninge. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2009:5, 110.

Gräslund, Anne-Sofie 1967. *Charonsmynt i vikingatida gravar? Tor* 1965-66, 168-197.

Historiska museet, 2010.

Harrison, Dick 2002. *Den stora döden*. Lund.

Jonsson, Kenneth 2009. Aktuellt. *Myntstudier* 2009:1, 22-25.

Jonsson, Kenneth 2015. Muntlig uppgift.

Jonsson, Kristina 2012. *Linfrö skulle få den döde att stanna i graven*. *Populär Historia* 2012:3.

Kalmar läns museum. 1996. *Digerdöden*.

Larsson, Mats 2011. *Lagmanshejdan*. Se länk nedan.

Lindstedt, Janett 1997. *Vikingatida mynt i gravar*. Seminarieuppsats i arkeologi vid Stockholm universitet.

Myrdal, Janken 2003. *Digerdöden, pestvågor och ödeläggelse. Ett perspektiv på senmedeltidens Sverige*. Stockholm.

Redin, Lars 1976. *Lagmanshejdan – ett gravfält som spegling av sociala strukturer i Skanör*. Lund

Segerstedt, Torgny 1907. *Mynts användning i dödkulden*. Lund.

Sundberg, Ulf 2002. *Svenska krig 1521-1814*. Stockholm.

Svanberg, Fredrik 2015. Muntlig uppgift. Historiska Museet. Stockholm

Thordeman, Bengt 1926. *Krigargravarna vid Korsbetningen utanför Visby: ett preliminärt meddelande*. *Fornvännen* 1926, 27-53.

Thordeman, Bengt 1932. *Myntfynden i Korsbetningens massgravar*. *Fornvännen* 1932, 23-87.

Travaini, Lucia 2004. *Saints and Sinners: Coins in Medieval Italian Graves*. *Numismatic Chronicle* 2004, 159-181.

Västerbro, Magnus 2014. *Sista pesten i Stockholm*, *Populär Historia* 2014:9.

Länkar:

<http://www.matsmedeltid.se/lagmanshejdan.htm>

Stockholms
universitet